

מובא במשנה (ע:) פיקח שהשתתק (נעשה אלם) ואמרו לו שיכתבו גט לאשתו והרכין בראשו לאות הסכמה. בודקים אותו שלוש פעמים אם הרכנת הראש תואם לאמירת כן ולא, ולאחר מכן כותבים ונותנים גט לאשתו. הגמרא מביאה חידוש דומה משמו של רב, וכך לשונה (גיטין עא.):

אמר רב כהנא אמר רב: חרש שיכול לדבר מתוך הכתב, כותבין ונותנין גט לאשתו.

רב יוסף הקשה, שהרי מה החידוש? כבר אמרנו במשנה שאדם שנשתתק יכול ע"י הרכנת הראש להסכים לכתיבת הגט! וכך לשון הגמרא (שם):

אמר רב יוסף: מאי קא משמע לך? תנינא: נשתתק, ואמרו לו נכתוב גט לאשתך והרכין בראשו, בודקין אותו שלשה פעמים, אם אמר על לאו לאו ועל הן הן - הרי אלו יכתבו ויתנו!

ע"כ מתרץ רבי זירא בצורה פשוטה שיש הבדל בין אלם לחרש, ומה שחידש רב הוא על חרש ולא על אילם (שם):

אמר ליה רבי זירא: אלם קאמרת? שאני אלם, דתניא: מדבר ואינו שומע - זהו חרש, שומע ואינו מדבר - זהו אלם, וזהו זה הרי הן כפקחין לכל דבריהם. וממאי דמדבר ואינו שומע זהו חרש, שומע ואינו מדבר זהו אלם? דכתיב: ואני כחרש לא אשמע ובאלם לא יפתח פיו. ואי בעית אימא, כדאמרי אינשי: אישתקיל מילוליה.

ויש לעיין מה הוא אמינא של רב יוסף, הרי חרש ואלם הם שונים לגמרי! ועוד מדוע לא הקשתה הגמרא מהמשנה שמכשירה באלם ואם כן, היא אוסרת בחרש! ע"כ סותרת את המשנה, וכך הקשו התוספות (ד"ה אמר):

תימה לר"י, אדרבה דתיקשי ליה מתני' כיון דאינו מחלק בין אלם לחרש דלמה לי יכול לדבר מתוך הכתב בהרכנה סגי!

וכך ביארו התוספות (שם):

ואומר ר"י דהא ודאי דבחרש לא סגי בהרכנה אף על פי שכותבין לו נכתוב גט לאשתך ומרכין בראשו ובודקין אותו ג"פ לא והן אלא דמדמי רב יוסף הרכנה דאלם לכתיבה דחרש כמו שאלם ע"י הרכנה ניכר שמבין ומתרגמה ועל ידי זה כותבים גט **הוא הדין חרש ששאלוהו בכתב והשיב בכתב יש הוכחה שהוא מבין בטוב אף על פי שאם שאלוהו בכתב והרכין בראשו אינו מועיל כלום.**

כלומר, כתיבה היא בדיקה יותר טובה מהרכנת הראש. ע"כ אם המשנה התירה בהרכנה באילם, בודאי שתתיר כתיבה בחרש! ורבי זירא משיב, גם אם תאמר שכתיבה עדיפה מהרכנת הראש, עדיין יש הבדל בין אילם לחרש.

לרבי היה קשה עניין אחר בשיטת רב, שהרי אין שבועת העדות לאלם, ומדוע? הוא יכול לכתוב! וכך לשון הגמרא (שם):

אמר ר' זירא: אי קשיא לי הא קשיא לי, דתניא: אם לא יגיד - פרט לאלם שאינו יכול להגיד. אמאי? הא יכול להגיד מתוך הכתב! אמר ליה אבוי: עדות קאמרת? שאני עדות, דרחמנא אמר: מפיהם - ולא מפיו כתבם.

מתרצת הגמרא שיש הבדל מהותי בין כתיבה לדיבור ביחס לעדות, וכך מבאר הכוזרי את משמעות הדיבור בע"פ (ב, עב):

כי המקבץ מן הלשון, הכנס מה שיש בנפש המדבר בנפש השומע, וזאת הכונה לא תגמר על תמה אלא פנים אל פנים, מפני שלדברים הנאמרים מעלה על הדברים שכתב, ובאשר אָמַר: "מפי סופרים ולא מפי ספרים" (יעב"ץ ביאר שהכוונה 'מפיהם ולא מפי כתבם'), מפני ששני דברים בדברים שבעל פה בעמידה במקום ההפסקה, ובהתמדה במקום הסמוך, ובחזק הדבור ורפיונו, ובמזיזות ובקריצות מתמיהה ושאלה והגדה ויחול והפחד ותחנה, ותנועות, שמקצרת מהם המליצה הפשוטה. ואפשר שיעור המדבר בתנועות עיניו וגבותיו ובכל ראשו ובידיו להבין הכעס והרצון והתחנן והגאון על השעור שהוא רוצה.

כלומר, יש מעלה בדברים הנאמרים בע"פ, לדברים הנכתבים. מפני שהמלל בדיבור הוא רק חלק קטן מכלל התקשורת היוצאת מן האדם. הדיינים קולטים גם בין השורות, ע"י העמידה, סגנון הדיבור, התנועות וכדומה. עולה מהאמור שיש ג' דרגות בתקשורת עם האדם:

- א. דיבור פנים בפנים.
- ב. כתיבה.
- ג. סימנים, הרכנת הראש וכו'.

ונראה שחז"ל התאימו את דבריהם עפ"י הפסוק "ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו", כלומר החרש אינו שומע אבל 'מדבר מתוך הכתב' (אקטיבי), והאילם לא פותח את פיו, אבל שומע ומסמן לסובביו את רצונו (פסיבי). וכך גם מדויק בחז"ל החרש מדבר מתוך הכתב וע"י הוא משלח שליח לתת גט לאשתו. אך האילם הוא פסיבי כלומר, "אמרו לו נכתוב גט לאשתך" ולאחר מכן הרכין וסימן בראשו.

עולה מהתוס' נקודה מעניינת שדין החרש חמור מדין האילם, מפני שהוא צריך בכתיבה, והאילם מספיק בסימון הראש. ונראה שהביאור לכך הוא ע"י מה שכתב הכוזרי, שהמעמד של פנים אל פנים יוצר תקשורת נוספת, מה שאין את אותה יכולת לחרש (מו"ר הרב ויצמן שליט"א היה אומר שהאורות היוצאים מן האוזניים גבוהים מהאורות שיוצאים מן הפה, כלומר פגם האוזן הוא יותר חמור. מקורו בספרים הקדושים, וכך היה מבאר את עניין מעלת ההקשבה על מעלת הדיבור).